

FOTO: REGIDORS CELEBRANT LA VICTÒRIA EL 14 D'ABRIL DE 1.931 BALCÓ DEL CIRCULO UNIÓN REPUBLICANA AL CARRER BAIX.. EDIFICI MOLTS ANYS CONEGUT COM "FALANGE".

Francisco Maset Martínez, "Paco Barrina" *Primer alcalde republicà de Canals* *(Canals, 1896 – Ardis, França, 1973)*

> JOSE MARIA SANCHO NAVARRO / PAU ARNAU MOLLA

ANTECEDENTS

Els testimonis recollits indiquen que els Maset eren originaris de Castalla (Alacant) i que segurament el negoci de la recollida de pells en brut al qual es dedicaven va acabar instal·lant-los a Canals cap a l'any 1850.

Francisco Maset Martínez va néixer a Canals el 14 d'abril de

1896 a la casa familiar dels Maset situada en el número 6 del carrer Beato Factor (al seu lloc hui hi ha un edifici construït als anys 70). Era fill de Romualdo Maset Juan i Salvadora Martínez Vilar. Va tenir cinc germans: José, Romualdo, Antonio, Salvadora i Ricardo. La seva infància va transcórrer entre Canals i Castalla. La família Maset

gaudia d'una bona posició econòmica com a conseqüència de la professió del cap de família com a comerciant de pells, "*con negocios en el extranjero, América principalmente*"(1).

El seu germà major, José, es va casar a Canals i va emigrar a Barcelona.

Romualdo va fer carrera mi-

> HISTÒRIA

FRANCISCO MASET MARTÍNEZ EN 1934.

litar arribant a ser capità. Va servir en Infanteria, en el Cos de Seguretat i Assalt. Li va sorprendre la mort a Alacant a l'octubre de 1936. Trobem una emotiva crònica del seu soterrat al periòdic d'Alacant "El Luchador" de l'1 de novembre de 1936. El seu germà Antonio va ser també militant d'Esquerra Re-

publicana i en acabar la guerra es va exiliar a Montauban (França). En aquesta ciutat va participar en l'organització del soterrat del que havia estat president de la República, Manuel Azaña. Antonio va morir en 1973 en un accident de cotxe.

Salvadora Maset es va casar amb el metge Carlos Lafora i sembla

ser que van establir el seu domicili en La Canyada (València).

El germà menut, Ricardo, va morir jove després d'una llarga malaltia pulmonar.

Francisco Maset va rebre una acurada educació, cosa poc freqüent en aquells anys. Es va allotjar a casa d'uns familiars a València i així va poder estudiar en l'Aliança Francesa (2). Allí va estudiar francès, aprenentatge que, com veurem més endavant, li va ajudar a sortejar els patiments i la tristor del seu exili. Acabats els estudis va treballar amb el seu pare com a comerciant encara que en algun document consta que va ser fumigador.

ENTRADA EN POLÍTICA

A Francisco Maset li atreia el món de la política i quan finalitzà la dictadura de Miguel Primo de Rivera el seu nom comença a aparèixer ja en diversos periòdics. Així trobem dues ressenyes al diari *El Poble*, periòdic fundat per Vicente Blasco Ibáñez i veu del seu partit, l'Unió Republicana Autonomista:

"19-2-1930 Canals. En esta población un importante grupo de republicanos ha decidido constituir un centro que sirva de baluarte de defensa de nuestros ideales de justicia y fraternidad. Forman el comité provisional Don Francisco Maset Martínez, Don Emilio Arnau Gallego, D. Jacinto Colomer Ferri, Don Antonio Gras

> HISTÒRIA

Alventosa, Don Enrique Gómez y Don Ramón Vila.

19-4-1930 Secretaría del Partido. Casa de la Democracia. Canals. *Desde esta importante población se remite a la Secretaría del partido la relación de los representantes para la asamblea: Emilio Colomer Ferri, Jacinto Colomer Ferri, Francisco Simó Duato, Blas Vidal Nadal y Francisco Maset Martínez.*”

Cal assenyalar que el Casino Republicà (a les fotografies consta com *Círculo Unión Republicana*) que s'esmenta en la primera ressenya de premsa és l'edifici que hui és Aula de Cultura, conegut popularment com “La Falange”.

Així fou que Francisco Maset s'afilià al Partit de l'Unió Republicana Autonomista (PURA). *“En su ideario figuraba el establecimiento de una República democrática, la separación de la Iglesia y el Estado -lo que se calificaba de anticlericalismo-, la independencia judicial, la reforma de la propiedad y la consecución de una autonomía provincial y regional”* (3).

PRIMERA ALCALDIA I DESTITUCIÓ (1931-1934)

Després de les eleccions municipals celebrades el 12 d'abril de 1931 Francisco Maset va ser escollit alcalde de Canals amb els vots de dotze regidors d'un total de tretze.

El partit de Maset Unió Republicana Autonomista (PURA)

havia obtingut 11 regidors i els socialistes dos. La dreta monàrquica no es va presentar a les eleccions a Canals (4). Aquesta és la relació dels nous regidors:

Francisco Maset Martínez
Francisco Cardona Arnau
José Mira Soriano
Eduardo Sancho Castelló
Antonio Segrelles Sancho
Blas Arnau Garrido
Manuel Sancho
Ramón Arnau Real
Vicente Cerdá Sanchis
Francisco Llopis Sancho
Joaquín Arnau Real
Jacinto Colomer Ferri
Joaquín Sancho Vila

La primera mesura de la nova corporació municipal republicana va ser canviar el nom de 29 carrers, substituint el noms religiosos i de tall monàrquic per altres noms laics o de caire republicà. Per exemple, la Plaça d'Alfonso XIII va passar a ser Plaça de la República (hui Plaça Major). Els projectes municipals més importants que hem pogut conèixer a través de les actes dels plens de l'ajuntament són: la construcció de diversos llavadors entre ells el del Goleró; l'adquisició de l'actual edifici de l'ajuntament a la família Guzmán i posterior adaptació del mateix; el començament de l'avinguda de Vicente Ferri, en aquell moment Avinguda de l'Estació; la continuació del projecte de les Escoles Noves, hui Col·legi Públic Calixto III, la primera pedra del qual es col·locà el 10 de novembre

de 1929, finalitzant-se l'obra en 1935. El tancament de les escoles tal com hui les coneixem es completà en 1936. En un primer moment des de la seva fundació a inicis de segle XX (1908) el PURA és un partit republicà d'ampli espectre polític. Amb l'adveniment de la República es refunda el partit derivant cap a posicions més conservadores. Així, doncs, podríem dir que es converteix en la versió valenciana del PRR (Partit Republicà Radical) d'Alejandro Lerroux. Aquesta deriva cap a la dreta del partit fa que aquells integrants més progressistes l'acaben abandonant al llarg dels dos primers anys de la República. Els sectors progressistes acaben majoritàriament en el nou partit fundat per Manuel Azaña, Esquerra Republicana. Els sectors conservadors del PURA, després del fracàs electoral de l'any 34, s'alineen amb el PRR de A. Lerroux, que en poc de temps desapareixerà com a partit, després de l'estrepitós fracàs en les eleccions de 1936. Aquest desmembrament del PURA afecta a l'ajuntament de Canals de manera que a partir de 1933 només 4 regidors recolzen a Francisco Maset mentre que la resta del PURA, sis regidors, recolzats en ocasions pels dos socialistes, arriben a bloquejar el normal funcionament de l'ajuntament: no es poden realitzar ingressos ni pagaments, ni es renouen càrrecs pel que finalment

> HISTÒRIA

14 D'ABRIL 1931. REGIDORS I PÚBLIC DAVANT EL CÍRCULO UNIÓN REPUBLICANA.

ha d'intervenir el governador civil, el qual destitueix a Maset com a alcalde i al tinent alcalde Francisco Cardona Arnau el 8 de març de 1934. Aquest fet pot emmarcar-se en el que està succeint a escala nacional on milers d'alcaldes, no afins al nou govern de dretes sorgit de les eleccions de novembre de 1933, aprofitant qualsevol anomalia i en abús de les seves funcions, van ser substituïts des dels governs civils corresponents (5). La resta de la corporació va votar com a nou alcalde a Blas Arnau Garrido el qual va obtenir 7 vots. Francisco Maset i la resta dels regidors que el segueixen ingressen en Esquerra Republicana l'1 de maig de 1934.

Ens relata la seva filla Therese que viatjava molt a Madrid per motius polítics freqüentant entre altres a Rodolfo Llopis, lí-

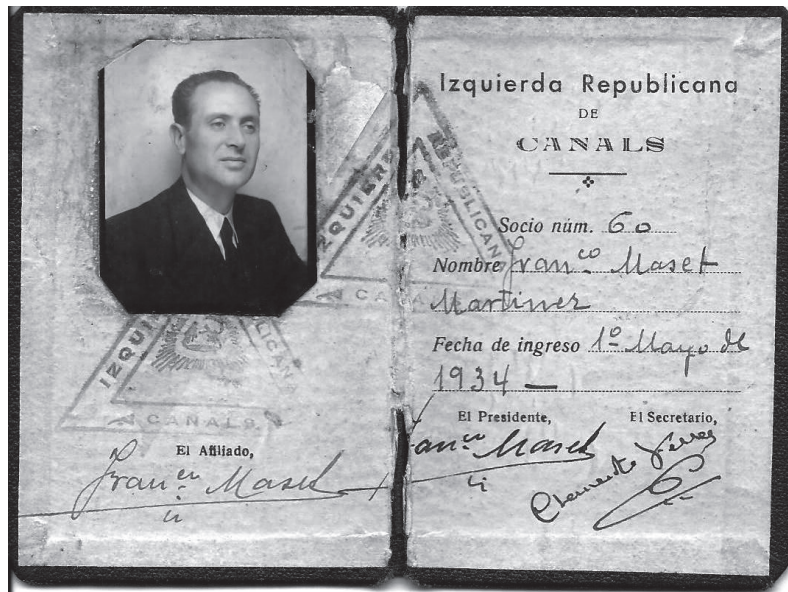
FRANCISCO MASSET.

der del PSOE. En un còctel va conèixer a qui més endavant es rebel·laria contra la República, el dictador Francisco Franco, aleshores sobrenomenat *el comandito*.

GUERRA CIVIL I SEGONA ALCALDIA.

Segons la documentació de la Causa General Francisco Maset va formar part de la Comissió Gestora de l'ajuntament de Canals entre 1936 i 1937 (6). Les actes dels plens dels anys 36, 37 i 38 no han pogut ser trobades (l'última és del 21-6-1935 i la primera és del 17-10-1938). Maset va fer les funcions d'alcalde fins a finals de gener de 1937

(7), sent substituït per Francisco Cardona Arnau, el qual sols va estar un mes en el càrrec,

CARNET D'AFILIAT A ESQUERRA REPUBLICANA.

FRANCISCO CARDONA ARNAU,
TINENT ALCALDE.

sent substituït per Emilio Flor. Segons els testimonis recollits al poble el seu comportament com alcalde durant l'any de guerra va ser exemplar, intentant en tot moment que no hi hagués violència.

Va tenir refugiades a les monges clarisses a casa de la seua sogra, Lucinda Sancho Pérez, que vivia al costat de l'església parroquial.

Diversos testimoniatges parlen de la seua intervenció perquè Salvador Ferri i Jacinto Ferri foren alliberats de la presó Modelo a València. En tornar tots dos a Canals, Evaristo Coloma (taxista) els va traslladar a Alacant des d'on van prendre un vaixell a Santander, salvant segurament aixina la vida.

Malgrat els seus desvetllaments, i sense que tingués responsabilitat alguna en els fets,

es van produir els assassinats de 8 veïns de Canals (dos d'ells a La Llosa) entre juliol i desembre de 1936, així com l'assalt al temple parroquial i al convent de les clarisses, també la crema d'imatges i documents de l'arxiu parroquial. Entre els veïns assassinats estaven el farmacèutic Eduardo Sanchis Peiró, germà de D. Rafael Sanchis Peiró, metge titular, i D. Julio Colomer, diputat nacional electe i advocat de l'estat, tots dos veïns de Canals. Per aquests fets Maset va ser injustament assenyalat com a responsable en la Causa General oberta en 1941. El que fou el seu braç dret a l'ajuntament, Francisco Cardona Arnau, va ser detingut a l'octubre de 1939 i afusellat a Paterna a l'octubre de 1940. En total van ser afusellats 13 homes que o bé pertanyien a la comissió gestora o al comitè revolucionari de Canals:

Francisco Cardona Arnau
José Mira Soriano
Eugenio Boluda Martí
Eduardo Palacios Sarabia
Ramón Galbis Moreno
Antonio Colomer Ferrer
Vicente Tornero Maset
Vicente Cerdá Sanchis
Rafael Real Calatayud
Victor Peiró Vila
Enrique Sanz Moreno
José Sanz Moreno
Ramón Sanz Moreno

Tots ells foren afusellats en 1940, excepte José Sanz Moreno que ho va ser en 1943.

És lògic pensar que si Francisco Maset no hagués marxat hauria acabat afusellat com ho foren la resta dels seus companys

Francisco Maset i Amelia Sarrí ja s'havien compromès per casar-se des de feia temps però el curs i les circumstàncies de la guerra civil van retardar la ceri-

> HISTÒRIA

CARNET DE SUBDELEGAT DE PROVEÏMENTS ZONA DE XÀTIVA

mònica religiosa. Finalment va poder celebrar-se les noces el 20 de maig de 1938. La cerimònia va ser oficiada per D. Raimundo Sarrió, tio d'Amelia. L'11 de juny de 1938, naix la seua primera filla, María Amelia (Marilyn).

SUBDELEGAT DE PROVEÏMENTS ZONA DE XÀTIVA (1937)

Els seus bons contactes en el ministeri d'Economia i donada la seva militància en Esquerra Republicana, partit d'Azaña, en

aquells moments President de la República, li permeten accedir a llocs de responsabilitat en la *Dirección General de Abastos*, sent *subdelegado de abastos* a la zona de Xàtiva entre 1937 i 1939.

SORTIDA DES D'ALACANT EL 28 DE MARÇ DE 1939: EL STANBROOK

El Stanbrook atapeït de gent a punt de salpar. Vist ja l'avanç de la guerra civil i tement per la seua vida i la dels seus familiars Maset es veu obligat a fugir

STANBROOK, BUC CARBONER BRITÀNIC QUE VA EFECTUAR L'ÚLTIMA EVACUACIÓ DE REFUGIATS REPUBLICANS EL 28-3-1939.

EL MATEIX DIA QUE S'EMBARCAVA EN EL STANBROOK AMB LA SEUA FILLA.

del país. Sol·licita en el consolat francès de València un visat especial amb la idea d'arribar a Cuba passant primer per Marsella (8). Es trasllada a Alacant amb l'esperança d'agafar qualsevol vaixell que el porte a França, però al març de 1939 el port d'Alacant es troba bloquejat per l'armada dels rebels i l'aviació italiana, la qual cosa converteix en tasca gairebé impossible l'arribada dels vaixells contractats pel govern de la Segona República per evacuar als milers de refugiats amuntegats en el port. El seu amic Rodolfo Llopis havia intervingut en l'organització d'aquesta evacuació. L'amenaça d'enfonsament provoca que la gran majoria de les navilieres incompleixen els seus acords, ja pagats, i desisteixen d'apropar-se a aigües espanyoles.

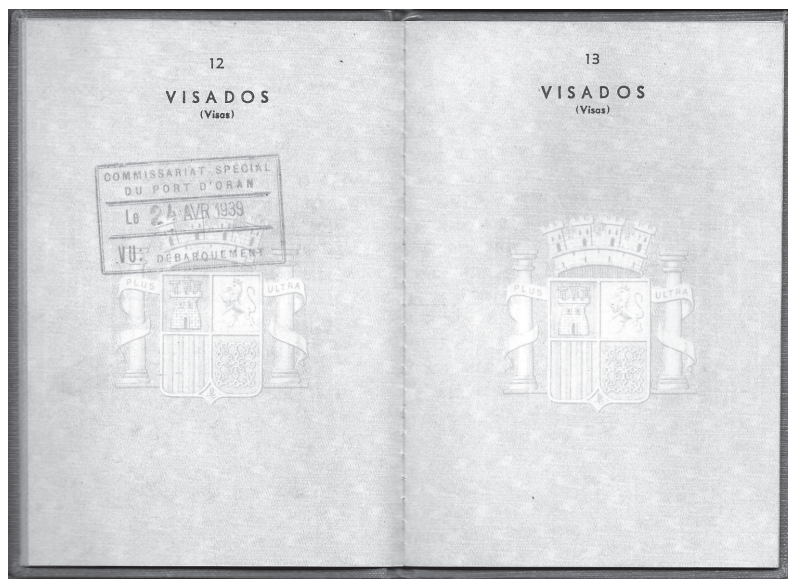
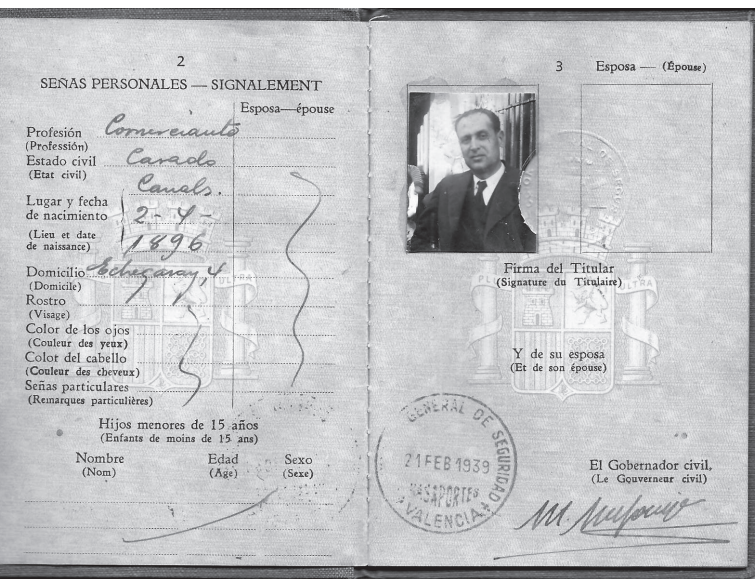
"El 28 de marzo de 1939 el Stanbrook se hallaba fondeado en el puerto de Alicante esperando cargar naranjas y

azafrán. El capitán del barco, el galés Archibald Dickson, al ver a los miles de refugiados que había en el puerto, desafió la orden que había recibido del propietario del carguero de no evacuar civiles y acogió a todos los que cupieran a bordo.

El Stanbrook zarpó al atardecer del 28 de marzo con 2.638 personas a bordo y sorteando los proyectiles lanzados por el crucero franquista Canarias que bloqueaba el puerto de Alicante. Para eludirlo el capitán Dickson puso rumbo a Orán, en la costa de Argelia, (y no a Marsella). Como el número de pasajeros que llevaba excedía con creces su capacidad navegó escorado, por debajo de la línea de flotación. Instantes después de zarpar cayó una bomba en el sitio donde había estado el barco fondeado". (9)

Podem imaginar el comiat de la familia Maset: Amelia, embarrassada de Lolita, i amb la seva filla Marilín en braços, abraçant al seu marit. Cap dels dos podia imaginar que haurien de passar 9 anys per tornar a veure's.

"Llegados al mar abierto, el capitán cambió el rumbo inicial para despistar a los aviones franquistas... veintidós horas después llegaban al puerto de Mers el-Kebir, una base militar a pocos kilómetros de Orán. Dos días después —gracias a las gestiones del capitán Dickson— las autoridades coloniales francesas dejaron de-

PASSAPORT DE FRANCISCO MASET AMB EL SEGELL D'ENTRADA A ALGÈRIA: 24 D'ABRIL D'1939.

sembarcar a las mujeres y a los niños, siendo acogidos en la antigua prisión del Cardenal Cisneros. Los hombres tardaron un mes en desembarcar por decisión de las autoridades francesas. Hacínados y con escasa alimentación muchos enfermaron. Las condiciones higiénicas del barco fueron

terribles, sólo dos letrinas para 1500 hombres". (9)

El nom de Francisco Maset Martínez no apareix en els llistats oficials de passatgers del Stanbrook (2.638 persones) per embarcar, segons fonts angleses van arribar a embarcar 3.016 persones. A més en el passaport de Maset consta

> HISTÒRIA

la seua entrada a Algèria en la data en què els 1500 homes van poder ja desembarcar, això és, el 24 d'abril de 1.936. La seva filla Therese relata amb passió aquests fets:

“La despedida con mi madre y mi hermanita fue desgarradora, como bien se puede imaginar; en el puerto de Alicante tras varios días de incertidumbre, pudo salir el barco que le llevaría lejos de su familia; mi madre tenía que salir después de dar a luz, unos dos o tres meses después, creo. A pesar de llevar los visados de la embajada de Cuba y del Consulado de Francia en su pasaporte, país al que se preveía debía hacer escala, el resultado del viaje fue un fiasco; debido a los bombardeos incesantes de los rebeldes franquistas, se decidió cruzar y atracó el barco en el puerto de Orán, Mers-El Khébir, en Argelia. El destino acababa de

firmar una sentencia terrible en su vida.

El 24 de abril de 1939, (sello del puerto de Orán) desembarcaron. Contrariamente a lo que se podía esperar de Francia, entonces país colonizador de Argelia, país democrático y amante de las libertades, la acogida por su parte a los refugiados fue desastrosa. Habían organizado campos de trabajo en el Sahara para llevar allí a los republicanos refugiados, y les hicieron trabajar en la construcción del Ferrocarril Transahariano, proyecto que acababa de empezar y por el cual esa mano de obra, gratuita y esclavizada iba a servirles en sus propósitos. Fue una auténtica aberración y una profunda humillación para esos hombres cuyos ideales eran justo lo contrario de lo que veían aplicar en su entorno; fueron llevados a Colomb-Béchar y a puestos

cercanos para el trabajo inhumano que les esperaba; poca comida, mucho calor y condiciones precarias de vida colectiva. Mi padre no quiso nunca explayarse sobre esa lamentable experiencia, tan vil y cruel; observó, y tomó nota; sabía que a partir de ahí su vida cambiaría radicalmente: la política, ya le parecía lejana y los discursos del apoyo esperado por Francia completamente decepcionantes; se sentía estafado. Sin embargo mantuvo la moral alta para poder salir de ese infierno lo antes posible y dar noticias a su familia; los meses pasaban y no podía siquiera escribir a mi madre; ella, ya había dado a luz, de otra niña, Lolita. Pero murió el bebé al mes y medio; mi padre no conoció pues a su segunda hija. Mi madre no había tenido noticias de mi padre desde su salida del puerto de Alicante, y pensaba que estaría en Cuba; sufrió mucho después de perder a su niña”.

CAMP DE TREBALL DE COLOMB-BÉCHAR. 1.939.

PRESONER A ALGÈRIA: 1939-1940. CAMP DE TREBALL DE COLOMB- BÉCHAR

La major part dels refugiats del Stanbrook van acabar en diversos camps de concentració a l'interior del Sàhara (Djelfa o Colomb-Béchar), sota la custòdia de fusellers senegalesos, obligats a treballar en la construcció de la via de ferrocarril transahariana. Francisco Maset va estar retintut

> HISTÒRIA

en el camp de Colomb-Béchar. Gràcies als seus coneixements de francès va poder treballar com intèrpret, guanyant-se el respecte de francesos i espanyols (10).

ALBERT CAMUS

Al cap d'uns mesos i a causa de les precàries condicions de vida en el camp de concentració Francisco Maset emmalalteix de tifus i és traslladat a l'hospital d'Orà. La seva filla refereix l'anècdota:

“Mientras tanto, en el campo de Colomb-Béchar, mi padre cayó enfermo: tifus. Las condiciones de higiene eran pésimas y la enfermería llena y poco provista de medios; al ser mi padre un hombre de recursos intelectuales y que sabía hablar francés, en el campo servía de intérprete y organizó clases para los que quisieron apuntarse; esa voluntad hizo que las autoridades francesas evacuaran a mi padre al hospital de Orán. No volvería nunca al campo del Sahara.

Salvada su situación de enfermo, siguió unos días en el hospital desde donde por fin pudo escribir y dar noticias de su paradero a mi madre. Era 1940 y, a finales de año, leyendo un día en su cama de hospital, un hombre bastante joven, que mi padre vio algunas veces asomarse a la sala común donde se encontraban los enfermos, se le acercó y, sentado en la cama se dirigió a él: me han dicho que es usted

español, republicano refugiado de la Guerra Civil. Le observé estos días; lee mucho y me gustaría charlar con usted...” mi padre le respondió que “sí, era español y refugiado de la Guerra civil...” Se trataba de Albert Camus, joven escritor lleno de inquietudes y que apoyaba plenamente la causa de los republicanos como venía ya publicando en el periódico “Combat”, que por cierto mi padre conocía. Allí charlaron, Camus le dijo que tomaba notas para un futuro libro basado en la denuncia del fascismo... años más tarde publicaría en efecto “La Peste”. Esta anécdota marcó a mi padre y por supuesto, cuando más tarde, nací, crecí y tuve uso de razón y reflexión, me la contó un día cuando, al volver de clase le dije:” papá tengo que leer una obra de Camus...” Entonces me enteré de la historia!”

Anys més tard, quan Maset ja estava establert en Relizane, van tornar a trobar-se en el cafè Puig. Camus acompanyava a la famosa cantant francesa Edith Piaf i al seu amant, el també molt conegut boxejador campió del Món, d'origen espanyol, Marcel Cerdán, en la seua gira per Algèria.

RELIZANE

Continuem amb el relat de la seua filla Therese:

“Después de su recuperación en el Hospital de Orán, un grupo de españoles ya organizados para atender a los refugiados le

puso en contacto con valencianos que vivían en una ciudad a unos 140km de Orán, RELIZANE (actualmente Lghizane).

Allí llegó todavía en 1940, solo, sin nada más que lo puesto. Los valencianos de Relizane se ocuparon muy bien de él y le ayudaron a encontrar rápidamente un trabajo no solamente digno sino que además andaban buscando a la persona adecuada para llevar un cine, gerente y programador; así entró a trabajar en el Cine REX de Relizane. Mi padre tenía una buena formación académica, su afán de lector y su curiosidad le llevaron siempre a interesarse por el cine de aquella época; conocía el cine de Hollywood, el francés esencialmente y algo del cine español, todavía en los albores de su producción. Eso le ayudó a llevar a cabo una tarea impecable al frente del Cinema Rex. Sin embargo y a pesar de la mejora en su situación no paraba de investigar el modo de poder reencontrarse con su familia; la contienda había terminado, Franco estaba en el poder y no podía imaginarse que la represión del Caudillo iría tan lejos: no volvería a ver a su mujer y a su hija hasta abril de 1948...

Su vida en Relizane transcurría tranquilamente, alternando su soledad con momentos de compañía de los amigos españoles: catalanes como Puig, dueño de un café, Montero madri-

leño, dueño de una pastelería, Miguel González, albañil extremeño, Guillem y Hermano, dos valencianos de Sueca, o los amigos "pieds-noirs", los Belia, Linares, Botella, Aparicio, amigos árabes, los Boukhaloua (uno de ellos fue más tarde nuestro médico de cabecera), o judíos, los Nouchi, Ben Soussean... Benamou, Hayach... Poco a poco formaron sus tertulias donde se hablaba de todo pero donde se evitaba caer en temas dolorosos.... Aprendió a llevar su casa, a cocinar, a ir a la compra al mercado central; una nueva vida totalmente opuesta a la que pudo imaginarse en su Canals natal... Mientras tanto y desde España, mi madre empezaba una lucha que sería muy larga y penosa por conseguir el pasaporte que la llevaría a Argelia.

Mi padre le pidió que le mandase libros de Agronomía sobre arroz y naranjos; sabía que el porvenir de esa tierra era la agricultura, campo que él desconocía por completo. Pero veía lejos y quería prepararse a otras salidas para atender mejor la seguridad y el bienestar de su familia. Así pues fue estudiando esos libros tan técnicos pero que para él fueron de gran ayuda, lo veremos más tarde."

En 1945 Francisco Maset s'allista per combatre als alemanys a França, és admès però no arriben a desembarcar a Niça doncs la guerra ja havia acabat i són retornats a Algèria.

RETROBAMENT EN 1948

Continuem amb el relat de Therese Maset:

"Mi madre con la ayuda de amigos influyentes en el poder, empezó a moverse para obtener el pasaporte; tras muchos viajes a Valencia, tras horas de espera, tras muchas situaciones humillantes por parte de las autoridades franquistas, por fin se hizo con la llave que le abría la puerta para poder reunirse con su marido. A principios de 1948, pudo leer, aunque con dolor, que podía salir del territorio español pero que no podría volver; así de contundente y cruel fue ese primer paso; más tarde una amnistía le concedería la posibilidad de volver. Empezaron los preparativos también con la tristeza de separarse de sus padres y familiares e irse en esas condiciones de imperativo del dictador. Mi hermana con 9 años fue haciéndose a la idea de no ver a sus abuelos que tanto quería y a su primo Antonio con el que se crió. Llevaba la tristeza en el rostro y dan fe las fotos de esa época... llegó el momento de marcharse; el viaje se emprendió en abril, primero rumbo a Marruecos en barco, luego hasta la frontera de Oujda en autobús y allí, al otro lado, en Argelia, esperaba mi padre con un amigo, en coche... Por fin, el reencuentro; difícil es contar exactamente lo que sintieron los dos pero se puede uno imaginar cuanto amor y

cuantas lágrimas se escondían en el primer abrazo de la pareja Luego el encuentro de mi padre con su hija Marilyn, una niña que no conocía a su padre; un padre que la volvía a ver cuándo ya tenía más de 9 años y que había dejado con 9 meses de edad. La pesadilla terminaba en ese abrazo interminable de los tres ... "

Al final del gener de 1949 la família es veu ampliada amb el naixement de Therese.

En 1951 els germans Guillem, de Sueca, li proposen a Maset la gestió d'una nova finca de 400 hectàrees, situada a 7 km de Relizane, en Saint-Aimé, on planten arròs.

El 14 de juny de 1952 Francisco Maset realitza una declaració davant el cònsol d'Espanya a Orà (arxiu Therese Maset) que transcrivim:

"Que ha pertenecido al partido de Izquierda Republicana de la localidad de su residencia y que con su significación ha sido alcalde de dicho pueblo hasta el año 1937 en que abandonó el cargo. Fue designado por la Delegación Provincial para desempeñar el cargo de subdelegado de Abastecimientos en la zona de Játiva en cuyas funciones estuvo hasta el 26 de febrero de 1939 en que lo abandonó trasladándose a Orán (Argelia). No ha desempeñado el declarante ningún cargo de guerra, y en cuanto a sus funciones de alcalde en el periodo del

Alzamiento Nacional concretamente, en su conciencia y en su honor siente la satisfacción de haber actuado no como motor sino como freno”.

El 4 de març de 1953 s'emet un ofici (arxiu Therese Maset) per part del Ministeri d'Afers exteriors que transcrivim:

“El Consejo Supremo de Justicia Militar con fecha 27 de febrero pasado dice a este Ministerio lo siguiente: “La conducta de FRANCISCO MASET MARTINEZ” actualmente en el exilio, durante la extinguida rebelión marxista, pudiera estimarse como no constitutiva de delito y, en todo caso, se halla comprendida en los beneficios de indulto otorgados por los Decretos de 9 de octubre de 1945 y 27 de diciembre de 1946. Madrid, 4 de marzo de 1953”.

És a dir que sembla que Francisco Maset podia ja tornar sense por de ser represaliat, però no es fia i continua a Alger, la que ell considera la seva segona pàtria. I fa bé doncs de la Causa General hem rescatat declaracions de l'any 1962 (deu anys després de la primera exoneració) on tant el comandant de la Guàrdia Civil i l'alcalde de aleshores de Canals acusen a Maset:

“Ayuntamiento de Canals. Negociado Alcaldía. Número 971.

En contestación a su atto. Oficio de fecha 12 del corriente mes. N° 4.992, interesando

informes relativos a los cargos, conducta y actuación habida durante el dominio rojo, por el llamado FRANCISCO MASET MARTÍNEZ, nacido en esta población el día 14-4-1896, casado, hijo de Romualdo y Salvadora, manifiesto a V.S.: que dicho individuo le sorprendió el G.M.N. en esta población, desempeñando en aquella fecha el cargo de Alcalde Presidente del ayuntamiento, cuyo cargo ejerció durante seis o siete meses, aunque después de ser relevado del cargo, era quien mandaba en la localidad. Directamente no intervino en los desmanes cometidos, pero fue el inductor y responsable de las persecuciones, detenciones y asesinatos llevados a cabo con personas de derechas de esta localidad, así como de saqueos, requisas y otros actos de vandalismo. Dios guarde a V.S. muchos años. Canals, 22 de Junio de 1.962. El Alcalde”.

“Sargento Comandante del puesto de Canals.

En cumplimiento a su respetable escrito N° 4.993 de fecha 12 del actual en el que interesa informes acerca de los cargos, conducta y actuación habida durante el dominio rojo por el llamado FRANCISCO MASET MARTÍNEZ, nacido en Canals (Valencia) el día 14-4-1896, hijo de Romualdo y Salvadora, de estado casado, profesión fumigador, exiliado político desde la liberación

de Valencia por las Fuerzas Nacionales, tengo el honor de informar a V.S. que de las diligencias practicadas, se ha podido averiguar de las personas de mayor solvencia y afición al Régimen actual que a dicho exiliado le sorprendió el G.M.N. en esta población, desempeñando el cargo de Alcalde de la Villa, cargo que continuó ejerciendo durante seis meses, y a partir de esta fecha, lo delegó a una persona de su confianza y sometida a su obediencia, la que en todos sus procedimientos actuaba bajo las órdenes del epigrafiado, considerándole por tanto inductor directo y único responsable de todas las persecuciones detenciones y asesinatos llevados a cabo con personas de derechas en la citada localidad, así como de los saqueos requisas, destrucción de objetos religiosos y quema de imágenes sagradas, valiéndose para realizar todas estas fechorías, de personal de otros comités ajenos al de esta localidad, motivo por el cual, y según la misma información, debido a la mala conducta en esta Villa, caso de hacer aparición, por la misma, sería objeto, tal vez, hasta de que le privasen de la vida.- El mentado informado es persona culta, sagaz y reservado, gran propagandista de las ideas marxistas y MASONERÍA, DE LA QUE ERA MILITANTE, íntimo amigo de FERNANDO VALERA, (11) alcalde de Valencia du-

> HISTÒRIA

CARNET DE REFUGIAT A FRANÇA DE FRANCISCO MASET.

rante el dominio rojo y en la actualidad destacado miembro político en el exilio y gran difamador en contra del Régimen español. -Barcelona

Aquestes declaracions es remeten a la Fiscalia del Tribunal Suprem a conseqüència d'inquirir, sobre Francisco Maset, el Fiscal del Tribunal Suprem a la Comandància de la Caserna de la Guàrdia Civil i l'Alcaldia de Canals per sol·licitar-ho a la *Comisión Dictaminadora de Repatriación de Exiliados Políticos* de què se li acusa a Francisco Maset doncs apareix com inculpat però no consta de què se li acusa. Tot això malgrat estar exculpat des de 1.953.

Volem puntualitzar que en cap dels testimonis recollits en la Causa General, on s'interroga a familiars i veïns, s'acusa a Maset de ser responsable dels fets, és més no existeix cap esment a la seva persona.

D'altra banda és ben sabut que en nombroses localitats de l'Es-

tat espanyol en els mesos posteriors a la rebel·lió franquista, es van produir assassinats tant de persones de dretes com d'esquerres sent els autors d'aquests extremistes d'un i un altre bàndol, grups incontrolats que de cap manera estaven recolzats per la República.

La repressió posterior a la guerra, canalitzada en la Causa Ge-

neral, va aprofitar els nombrosos casos que havien quedat impunes per castigar si cap encara més als vençuts, utilitzant per a això tota classe de declaracions falses que van portar a molts innocents bé a la mort, després de judicis llarguíssims i sense possibilitat de defensa, o bé a llargues penes de presó.

En els primers actes violents de la lluita per la independència algeriana, probablement al voltant de 1955, la finca de Saint-Aimé és incendiada pels rebels. És, aleshores, quan Pascal Monreal li proposa a Maset dirigir la seva finca de tarongers situada a Orleans Ville (hui Chlef). Així que tota la família es trasllada a viure a aquesta nova ciutat situada a uns 100 km a l'est de Relizane. En 1958, treballant la seva filla Marilín de mestra, se succeeixen atacs terroristes

ALS CAMPS D'ARRÒS DE LA FINCA DE SAINT-AIMÉ.

quasi totes les nits, per la qual cosa la família decideix tornar a Relizane.

Maset torna a treballar en la direcció d'una altra finca de tarongers en Relizane fins que es jubila en 1961, als 65 anys d'edat.

SEGON EXILI: FRANÇA 1962

El 9 de juny de 1962 la família es repatria a França fugint de l'assetjament independentista algerià. Francisco sol·licita el carnet de refugiat polític que li és concedit a l'agost de 1964. La família s'instal·la en Arduus prop de Montauban on el seu germà Antonio regenta un garatge de cotxes. Marilín es va casar a l'octubre de 1962 amb un militar i va reprendre la seva professió de mestra nacional.

Evita Maset en aquesta etapa relacionar-se amb els cercles republicans de Tolouse, segons relata la seva filla, encara amb hàlits de venjança.

“No quiere revivir el sufrimiento que la guerra ocasionó en su familia y prefirió pasar página aunque siempre conservaría sus ideales humanistas y de hombre de izquierda”(1).

Perquè coneguem millor el que va ser el seu pare, Therese ens refereix el regal que va rebre d'ell en complir 15 anys (1964): *“me llevó a parte, nos sentamos en el sofá y me dijo: Therese voy a hacerte un regalo muy especial que deseo que te acompañe en toda cir-*

LA FAMÍLIA MASET-SARRIÓ. PROBABLEMENT 1956 EN LA FINCA D'ORLEANS VILLE.

constancia difícil de tu vida, que te acompañará el resto de tu vida y que jamás debes olvidar, pero si intentar cumplir. Voy a regalarte una palabra. Esta palabra es TOLERANCIA.

Aquesta anècdota, prossegueix Therese, *“sea tal vez la que mejor define a mi padre como hombre honesto, hombre de bien que luchó por los ideales de libertad, un humanista.”*

RETORN A CANALS 1971

A l'estiu de 1971 la família va tornar a Espanya per uns dies. Passen per Barcelona on Francisco visita el seu germà José. Havien estat trenta-tres anys sense veure's!

Ja a Canals, va passar per davant de la que havia estat la seua casa,

estrenyent la clau a la mà, sense voler entrar o parar, *“ya no era su casa ni estaba su madre...”* (1).

En 1973 mor Francisco Maset en Arduus, envoltat dels seus, de la seva esposa Amelia i de la seva filla Therese (Marilín i la seva família vivien aleshores en Tahití). Va morir en pau amb sí mateix i amb el Món. Va ser soterrat en el cementeri d'Arduus.

THERESE MASET. DOCUMENTAL “DESDE EL SILENCIO”.

En 2014 es va realitzar un documental per iniciativa de l'Associació de la Memòria Històrica, disponible en YOUTUBE, on es reflecteixen les adversitats de l'exili de milers d'espanyols re-

> HISTÒRIA

LÀPIDA EN EL CEMENTERI D'ARDUS.

publicans en el nord d'Àfrica. Therese Maset és entrevistada en aquest documental. Aconsellem el seu visionat per a una millor comprensió del que va significar l'exili africà per als republicans espanyols.

Marilín va morir en Tolouse en 1994 a l'edat de 55 anys. Va tenir tres fills Gisèle (1964), Patrick (1966) i Jean-François (1968), que hui viuen a França i a Namíbia.

Amelia Sarrió va morir a València el 3 de gener del 2000. Les seves cendres reposen en Ardus al costat de les restes de Francisco Maset i Marilín Maset.

Therese Maset, professora de Literatura Espanyola en el Liceu Francès i hui jubilada, viuen en l'actualitat a València.

AGRAÏMENTS.

Per descomptat a Therese Maset sense la col·laboració de la qual hauria estat impossible realitzar aquest article. A Paco Tormo, Alfonso Vila, José Antonio Polop, Marcial Martínez, Amelia Vidal, Teresa Mollá, Melín Mollá, Cristina Sancho Bru i a tots aquells que amb les seves respostes, dubtes, pistes, han facilitat aquesta petita recerca.

NOTES O ACLARIMENTS:

- (1) Segons testimoni de la seva filla Therese Maset.
- (2) Centre d'ensenyament per a la difusió de la cultura francesa a través de l'aprenentatge del francès.
- (3) Gran Enciclopèdia de la Comunitat Valenciana.
- (4) Aquelles eleccions municipi-

pals es van plantejar com plebiscitaries a favor o en contra de mantenir la Monarquia. Després de la victòria de les candidatures republicà-socialistes en la majoria de les ciutats i l'abandó de l'Alfonso XIII del seu càrrec, el 14 d'abril es va proclamar la II República. Les eleccions es van realitzar amb la llei electoral anterior a la Dictadura, amb tan sol algunes modificacions per evitar les possibles influències o manipulacions caciquistes.

(5) La destitució s'emmarca dins del context de canvi de govern després de les eleccions legislatives de novembre de 1933, en la qual El PRR d'Alejandro Lerroux i la CEDA de Gil Robles (dreta republicana i no republicana) formaran govern i començarà una estratègia de destitució de primers edils no afins de forma sistemàtica.

(6) Després de la victòria electoral de la coalició d'esquerres, el Front Popular, en les eleccions legislatives de febrer de 1936, es van restituir gran part dels alcaldes destituïts després de la victòria de radical-cedistas al novembre del 1933.

(7) Segons la documentació econòmica municipal dels anys 36, 37 i 38 trobada en l'arxiu municipal Francisco Maset signa com alcalde fins a finals de gener de 1937. Le succeeix Francisco Cardona Arnau breument fins que a la fi de març és triat Emilio Flor Pastor.

(8) Les sol·licituds de visat les

> HISTÒRIA

THERESE MASET, FILLA DE FRANCISCO MASET. CANALS, AGOST 2016.

realitza a València en els consolatats de la República de Cuba l'1 de març i en el de la República Francesa el 4 de març de 1939.

(9) Wikipedia. Archibald Dickson.

(10) Les condicions dels camps de treball en els departaments francesos d'Algèria van empitjorar després de la signatura de l'armistici entre França i l'III Reich alemany el 22 de juny de 1940, ja que aquestes possessions franceses passaven a depen-

dre administrativament del govern col·laboracionista francès de Vichy, estat realment satèl·lit de l'III Reich.

(11) L'amistat entre Fernando Valera i Francisco Maset que tal declaració afirma no ha pogut ser confirmada ni desmentida. Aquesta persona va ser regidor de la ciutat de València, diputat en les corts republicanes i va acabar sent l'últim President del Govern de la II República en l'exili, encara que mai alcalde.

BIBLIOGRAFIA I ARXIUS

Gabarda Cebellán, V.: Els afusellaments al País Valencià (1938-1956). Universitat de València, Servei de publicacions. València 2007

Actes Ayuntamiento de Canals 1931-1939.

Arxiu Municipal de Canals.

Gran Enciclopedia de la Comunidad Valenciana.

Albert, A. y Subirats, S. (2012). DESDE EL SILENCIO. Exilio Republicano en el Norte de África [Archivo de video] <https://www.youtube.com/watch?v=BmHIWVoPnQ0>

Archivo Documental de la Memoria Histórica.

Archivo Prensa Histórica.

Archivo documental y fotográfico Therese Maset.

Vicente Sánchez, H.: Los Ayuntamientos del Frente Popular. Trabajo presentado en el Taller nº 15 La España del Frente Popular: Acuerdos y controversias (pp. 195-213) del XIII Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea. Albacete, 2016. <https://www.ahistcon.org/PDF/congresos/Albacete/comunicaciones/Taller%2015%20Alvarez%20Ledesma%20del%20Rey%20y%20Robledo.pdf>

Si tenen en el seu poder documents o testimonis nous que aporten valor a aquesta història poden contactar amb nosaltres al correu electrònic: jmsancho28@gmail.com

